

„Glorioso Pisa

ilješka o dječaku Antoniju di Puccio di Giovanni da Cerretu, poznatijem po kasnijem slikarskom nadimku Pisanello, pojavljuje se prvi put 22. studenoga 1395., u očevoj oporuci, koja ga imenuje jedinim nasljednikom. Posljednji put ga za života - ponovno u oporuci - spominje njegov šogor 12. srpnja 1455., a iz pisma koje Carlo de' Medici 31. listopada iste godine odašilje iz Rima bratu Giovanniju saznajemo za nedavnu umjetnikovu smrt. Obgrlivši prvu polovicu XV. stoljeća, Pisanellova umjetnost odiše dvorskom kulturnom klimom i - što organizatori njegove izložbe u veroneškom Museo del Castelvecchio (do 8. prosinca 1996.) posebno ističu - internacionalnom kasnom gotikom. Izložba se, naime, kapilarno širi iz središnjice u Veroni izlazeći tako iz muzejskoga geta, na cijelo venetsko područje. Sve umjetnine koje pripadaju tom stilskom razdoblju u

crkvama, palačama i muzejima Verone, Venecije, Vicenze, Padove, Roviga, Trevisa i Belluna, dakle, svih sedam venetskih regija, označeni su posebnim, ujednačenim i lako uočljivim legendama, koje nose natpis "I luoghi del Gotico internazionale nel veneto" ("Mjesta gotičke umjetnosti u Venetu").

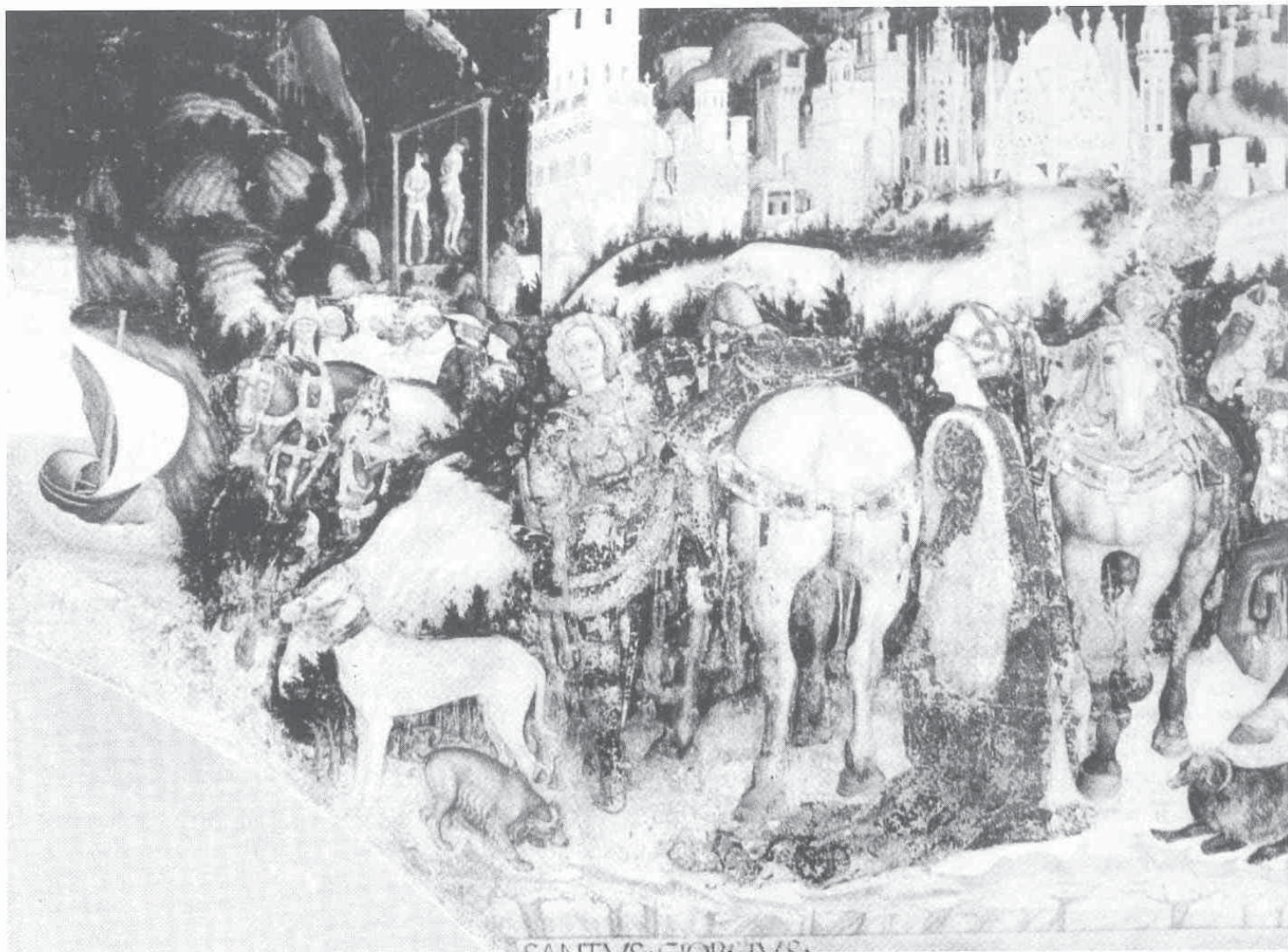
Pisanellova Europa prolazi kroz temeljne i posljedice nedogledane promjene - Bizansko Carstvo propada pred otomanskim naletima, pape su brojniji od kraljeva, Crkva sanja o jedinstvu i potiče viteški duh na posljednji križarski pohod, neistraženi zapadni morski putovi postaju zanimljiviji od poznatih, ali sve opasnijih istočnih pravaca. Italiju dijele gorde plemićke obitelji, ali preko granica njihovih državica i njihove oholosti prelaze umjetničke veze. Pisanello, naime, jednako radi za velike dvorove mantovanske obitelji Gonzaga, ferrarske d'Este, za papu u Rimu ili obitelj Aragona u Napulju. U milosti je

e dolce” nello

vladara, muza i pjesnika. Posvećuju mu stihove u čast, a Angiolo Galli u sonetu iz 1442. godine tvrdi kako bi se pokojni slikarski velikani Cimabue, Giotto i Gentile (da Fabriano) neugodno iznenadili vrativši se na ovaj svijet, jer bi otkrili kako im ime zvuči niže i neznatno (“piu basso e vile”) u odnosu na “glorioso e dolce mio Pisano”. Na izložbi ćemo se uvjeriti kako je Pisanello u bezgrješnim profilima figura, crtačkom elegancijom, iscrpnim realizmom u detaljima i medaljerskom vještinom doista znao dotaći neponovljive umjetničke vrhunce, koji i na udaljenosti od pet stoljeća zrače silovitom snagom.

Premda izložba broji sto dvadeset djela, ona prostorno nije velika - sažeta je u svega tri dvorane, u kojima su najveći dio izložaka crteži okupljeni oko najznačajnijih slikarskih djela - “Bogorodice s Djetetom, anđelima i prepelicom”, zvane “Madonna della guaglia”, freske “Najveštenja” iz crkve San Fermo Maggiore u Veroni te

najpoznatijega djela, odvojene freske “Priča o sv. Jurju” (“Storia di San Giorgio”) iz crkve veroneških dominikanaca Sant’Anastasia. Ovom skupu slikarevih remek-djela nedostaju slike iz National Gallery u Londonu “Bogorodica se ukazuje sv. Antunu Pustinjaku i sv. Jurju” te “Vizija sv. Eustahija”), ali su iz europskih muzeja pristigli brojni umjetnikovi crteži. Pisanello se u njima pokazuje kao nepogrješiv i u najzahtjevnijim zadacima - crtežom konja “en face”, dlakavoga pokrova životinjske dlake ili glatkoga i napetog lica mladoga crnca. Usporedivši njegovu crtačku vještinu s Leonardovom, ne znam kome bismo iskazali kompliment. Većina izloženih crteža pripada zbirci Louvrea, koji je u proljeće 1996. također priredio Pisanellovu izložbu, uglavnom s djelima iz vlastita fundusa. Ne začuđuje što je Giuseppe Vallardi pariškome muzeju crteže prodao kao Leonardova djela (a sam ih kupio kao Raffaellova).

Antonio Pisanello, Sv. Juraj i princeza, freska, Verona / Antonio Pisanello, St. George and princess, fresco, Verona

Crtački radovi koje naknadno izrađuju Pisanellovi suradnici i učenici iz radionice, kako bi sačuvali pojedina majstorova rješenja za kasniju upotrebu (tzv. "ricordi"), uza sav trud vjernoga rada po predlošku pokazuju kako je i koliko pizanski majstor bio nenadmašan. Pisanellova je linija na licu napeta do puknuća, potom vješto mijenja ritam u modelaciji kose, pa opet prelazi u elegantnu krivulju zatiljka. Čini se kako bez napora plovi filigranskim papirom, a svaki, i najmanji potez otkriva sigurnu ruku velikoga talenta.

Pisanellovu slavu kroz stoljeća ipak nisu pronijele ni slike niti crteži. Ciklusi fresaka (crkva sv. Ivana Lateranskoga u Rimu, palača Gonzaga u Mantovi) bili su brzo teško oštećeni ili čak uništeni, crteži rasuti, pa je sjećanje ostalo povjereno medaljerskim djelima. Zahvaljujući njima, Pisanello je smatran prvenstveno obnoviteljem klasične

tradicije medaljerstva. Među četrdesetak crteža vezanih uz fresku "Priča o sv. Jurju" iz crkve Sant'Anastasia naći ćemo i one koje je Pisanello kasnije upotrijebio za medalje, pogotovo njihovu stražnju stranu najčešće s jednim ili dva konjanika u pejzažu. Verso medalje ostaje "rezerviran" za portretna poprsja na kojima su se zadovoljno ogledali Giovanni VIII. Paleolog, Lionello d'Este, Gian Francesco Gonzaga, Francesco Sforza, Filippo Maria Visconti, Novello Malatesta, Alfonso I. d'Aragona i Inigo d'Avalos. Tajna Pisanellova medaljerskog uspjeha, a smatran je najvećim medaljerom svoga doba, leži u usklađenom sklopu humanističkih ambicija i portretne strasti, koje je talijanska "signoria" toga doba njegovala, s kasnogotičkom viteškom klimom, koja je u sjevernoj Italiji proizvodila svoje posljednje, raskošne plodove.

U odnosu na Pisanellove velike suvremenike i začetnike

toskanske renesanse (Masaccio, Donatello ili Alberti), njegova se umjetnička djelatnost čini manje podložna diktatu perspektive i bliska viteškoj kulturi, koja je upravo u Veroni prve polovice XV. stoljeća imala jedno od svojih uporišta. Osim Pisanella tu se nalaze brojni domaći i pri-došli majstori, čija djela na izložbi proširuju uvid u kulturnu panoramu grada: slikari Giovanni Badile, Michelino da Besozzo i Stefano, čija se odrednica "da Verona" pokazuje netočnom nakon nedavnoga nalaza kako potječe iz Burgundije, te skupina toskanskih kipara, pronositelja potpuno različitih - donatellovskih ili ghibertijevskih - struja (npr. Michele da Firenze i Nanni di Bartolo, zvan il Rosso).

Otmjena suzdržanost Pisanellovih figura i tiha elegancija njegovih crteža pronijeli su kroz stoljeća nepomućenu umjetničku snagu, koju čak i naše vrijeme - brzo, površno i uvijek spremno na zaborav potrošenih ideja - uspijeva razumjeti.

Summary

Sanja Cvetnić

"Glorious and Sweet" Pisanello

The exhibition in the Veronese Museo del Campo (open until 8th December, 1996) introduces works of an artist that used to work at the courts of the northern (Mantova, Verona) and southern parts (Napoli) of the Italian peninsula. Antonio di Puccio di Giovanni da Cerreto was also known by a painter's nickname Pisanello. In a capillary manner, by way of recognizable legends, the exhibition extends into other places of the late international gothic in Veneto. It presents artist's paintings ("Madonna della quaglia", "Storia di San Giorgio"), numerous drawings (for the greatest part borrowed from the Louvre Museum in Paris) and medal pieces, for which Pisanello has been generally acknowledged before.

Antonio Pisanello, Madona s prepelicom, Verona / Antonio Pisanello, *Madonna with quail, Verona*